

Spis treści

przestrzenie TEORII

7	Anna Krajewska Niegotowy świat
Rozprawy	
15	Seweryna Wystouch Obraz i tekst. <i>Na wysokiej górze. Commedia della lingua</i> Krystyny Miłobędzkiej w ilustracjach Iwony Chmielewskiej
31	Barbara Englender Na styku mediów, na styku technik. „Foto-grafia” klasyczna i cyfrowa w polskiej poezji najnowszej
45	Joanna Szweda U źródeł chaosu. Relacje słowa i obrazu w <i>Czarnych kartach</i> grupy Oneiron
71	Bartosz Swoboda „Rojenia międzyanatomiczne” i „anagramy ciała”: Konstanty A. Jeleński i prace Hansa Bellmera
83	Katarzyna Szewczyk-Haake „Negatyw świata”. Inspiracje techniką graficzną jako źródło refleksji metaliterackiej — na przykładzie wiersza Ewy Lipskiej <i>Albatros i grawer</i>
97	Kamil Barski Koncept album — między teorią a praktyką i literaturą a muzyką. Próba wyostrzenia definicji i propozycja metody badania mechanizmów spójności
121	Andrzej Zawadzki Koniec wieku poetów. O zszyciach literatury i filozofii
145	Marek Hendrykowski Na dnie oka. <i>Dziesiąta Muza</i> z perspektywy stulecia
159	Piotr Gorliński-Kucik Interpretacja jako samozbawienie. O <i>Gnieździe światów</i> M.S. Huberatha
179	Adam Woźniak „Ani cienia wspólnoty”. Wątki immunologiczne w powieściach Magdaleny Tulli
201	Krystian Saja Historiografia wobec poetyzacji słowa. Znaczenie literatury kontrfaktycznej dla popularyzacji wiedzy historycznej
223	Jacek Bielawa Asceza, akrobacja, aleturgia. O konwersji w literaturze

Dialogi

Beata Garlej

251

W świecie brzmień, Sienkiewiczowskich postaci
i wartości (arcydzieł): z Profesorem Andrzejem Stoffem
rozmawia Beata Garlej

Scena krytyczna

Krzysztof Obremski

275

Literaturoznawcza analiza/interpretacja krytyczna:
Józef Tischner *Myślenie z wnętrza metafory* versus
Bartłomiej Maliszewski *Metafora i aksjologia wzorzec
człowieka w renesansowej literaturze parenetycznej*

Marek Błaszczyk

291

Multimedialne oswojenie śmierci

Contents

przestrzenie TEORII

7	Anna Krajewska The Indeterminate World
Treatise	
15	Seweryna Wystouch Image and Text. Krystyna Mitobędzka's <i>Na wysokiej górze</i> . <i>Commedia della lingua</i> in Iwona Chmielewska's Illustrations
31	Barbara Englender The Interface of Media, at the Interface of Technology. The Image of Digital and Traditional Photography in the Most Recent Polish Poetry
45	Joanna Szweda The Roots of Chaos. Word and Image Relations in Oneiron's <i>Black Cards</i>
71	Bartosz Swoboda "Inter-Anatomical Reveries" and "Anagrams of the Body": Konstanty A. Jeleński and the Works of Hans Bellmer
83	Katarzyna Szewczyk-Haake "Negative of the World". Graphic Technique as a Source of Metaliterary Reflection in a Poem <i>Albatros i Grawer</i> (<i>The Albatross and the Engraver</i>) by Ewa Lipska
97	Kamil Barski Concept Album — Between Theory and Practice, Music and Literature. An Attempt at a Precise Definition and a Proposal for a Method of Analysing Coherence Mechanisms
121	Andrzej Zawadzki The End of the Age of Poets? Stitching Together Literature and Philosophy
145	Marek Hendrykowski At the bottom of the eye. The <i>Tenth Muse</i> from the perspective of a century
159	Piotr Gorliński-Kucik Interpretation as Self-Salvation. About <i>Gniazdo światów</i> (<i>Nest of Worlds</i>) by M.S. Huberath
179	Adam Woźniak "No Hope for Community". Immunity in Magdalena Tulli's Novels
201	Krystian Saja Historiography in the Face of the Poetization of the Word. The Importance of Counterfactual Literature for the Populari- zation of Historical Knowledge
223	Jacek Bielawa Asceticism, Acrobatics, Alethurgy. On Conversion in Literature

Dialogues

Beata Garlej

In the World of Sounds, Sienkiewicz's Characters and
Values (of Masterpieces):

Beata Garlej Talks With Professor Andrzej Stoff

251

Critical Scene

Krzysztof Obremski

A Literary Critical Analysis/Interpretation: Józef Tischner
Myślenie z wnętrza metafory ('Thinking From Within the
Metaphor') versus Bartłomiej Maliszewski *Metafora
i aksjologia wzorzec człowieka w renesansowej
literaturze parenetycznej* ('Metaphor and Axiology.
The Model of Man in Renaissance Parenetic Literature')

275

Marek Błaszczyk

Multimedia Taming of Death

291

ABSTRACT. Krajewska Anna, *Niegotowy świat* [The Indeterminate World]. „Przestrzenie Teorii” 37. Poznań 2022, Adam Mickiewicz University Press, pp. 7–12. ISSN 1644-6763. DOI 10.14746/pt.2022.37.0.

This introduction to the issue presents composite reflections from articles on the ‘entangled arts’ showing how the indeterminate world functions.

KEYWORDS: „entanglement arts”, indeterminacy, dramatology, world

Prezentowane w numerze artykuły skłaniają do podjęcia refleksji dotyczącej bytowania, jak je kiedyś nazywałam, „sztuk splecionych”, pokazujących sposoby „rozbrajania” formuły gotowego świata. W większości tekstów myślenie o rzeczywistości nieustabilizowanej, będącej w ciągłym ruchu, w procesie stwarzania, wyrażane jest jawnie, bywa jednak, że przebiega podskórnie, a nawet skrywane głęboko, zawsze daje się pomyśleć jako prowokacja do takich właśnie odczytań.

Czy to będzie graficzna metafora „negatywu świata”, czy wykładnia chaosu w *Czarnych kartach* neoawangardowej grupy Oneiron, przemieszczenie pól pisma i obrazu jako uwidocznienie absurdu świata, multimedialne oswojenie śmierci, czy złączenie precyzji i chaosu w linii obrazów Bellmera, foto-grafem jako punkt styku pomiędzy dwoma mediami, fotografią i słowem poezji, album koncepcyjny (koncept album) jako rzecz wciąż niedookreślona, Gennetowska „para fonografia” itp., teksty zawsze będą przyglądać się sobie, pokazując nieoczekiwane związki (jak nagle zestawiony w artykułach umieszczonych blisko siebie graver i grafem), ale również prowadzić do wniosków związanych z nierozstrzygniętą do końca ontologią świata, bo jak odkrywa jeden z bohaterów metadystopijnej opowieści: „świat, w którym żyje, jest powieścią, a on sam – jej bohaterem”.

Posługując się w tytule określeniem Krystyny Miłobędzkiej dzielącej świat na „świat dany, gotowy do opisanego” i „świat niegotowy, dziejący się w nieustannym ruchu”¹, chciałabym (nawiązując do prezentowanej w numerze niedokończonych historii „niebezpiecznych związków” poezji i filozofii) pokazać, że i dziś sztuka jest pewną formułą rozumowania filozoficznego, proponującą w swoich działaniach sposoby myślenia o świecie, które zastępują nierzadko wypowiedzi filozofów.

¹ K. Miłobędzka, *znikam jestem. Cztery wieczory autorskie*, Wrocław 2010, s. 37.

Współcześnie – jak sądzę – rozgrywa się właśnie przed nami nowy „spór o istnienie świata”, i to zarówno rozumiany dosłownie jako spór o kształt świata „po końcu świata”, jak i o nowe podejście do widzenia rzeczywistości po epoce antropocenu.

Z jednej więc strony, „niegotowy świat” to świat nieprzygotowany na katastrofę i bytowanie po apokalipsie zachodzących zmian klimatycznych, dramatów uchodźczych, zagład wojennych. W tym wymiarze, zwłaszcza młode pokolenia, chcą i – co zrozumiałe – wręcz muszą bardzo szybko podjąć gwałtowne działania przekształcające nasze myślenie o rzeczywistości, byśmy mogli zobaczyć inaczej świat i – w poczuciu jego realności i siły naszej sprawczości – naprawdę zacząć go zmieniać po to, by go ocalić. Humanistyka staje się więc humanistyką ekologiczną, humanistyką zaangażowaną.

Z drugiej strony, „niegotowy świat” wpisuje się – moim zdaniem – w szerszą koncepcję, którą nazwałam „splątany światem”, i zyskuje wymiar filozoficzny, stawia nowe (odwieczne?) pytania o rzecz, status przedmiotu, materię, podmiot, poznanie... słowem o świat, w którym człowiek jest równorzędnym elementem pośród rozmaitych bytów poza-ludzkich². W formule „splątanego świata” mieści się jako podstawa założenie o jego niegotowości. Zachowując pamięć o Heraklicie, o kategorii płynności określającej przemijającą postać świata, pamiętając o *Metamorfozach* Owidiusza, patrząc na półuśmiech zniszczonego posągu Buddy wplecionego w konary drzewa w zburzonej tajlandzkiej Ajutthayji, myślimy o stale dokonujących się przemianach materii i kształtach wyłaniającego się z chaosu (i do niego wracającego) świata. Podejmujemy stale dalsze poszukiwania dotyczące stanów niepewności w poznawaniu bytu. Sięgamy do fizyki kwantowej, przywołujemy koncepcje Wernera Heisenberga z zasadą nieoznaczoności czy Nielsa Bohra z refleksją o nieokreśloności. Nie ma świata gotowego jako czegoś (przed)ustanowionego, jak nie ma niezmiennego artefaktu w sztuce. Są jedynie procesy stwarzające byty w ich inter- czy (zgodnie z propozycją Karen Barad³ stosowaną wobec niegotowych obiektów) intra-akcjach. Takim niegotowym światem materii w stanie stawania się bądź rozpadu byłby zatem np. świat *Ślubu* Gombrowicza, ale i świat większości obrazów Bellmera. Performatywność ustanowiła na nowo relacje między fikcją a re-

² Zamiast często stosowanego określenia byty „nie-ludzkie” wolę używać nazwy byty „poza-ludzkie” ze względu na negatywne skojarzenia związane z istniejącymi w języku polskim zwrotami „nieludzkie traktowanie”, „nieludzkie zachowania” itp. oraz na binarność podziału zawierającą się w wykluczającym zaprzeczeniu cech ludzkich. Oczywiście ang. termin *nonhuman being* ma nieco inne znaczenie (stosuje się go przede wszystkim dla określenia zwierząt o bardzo wysokim stopniu inteligencji, np. delfiny).

³ K. Barad, *Meeting the Universe Halfway. Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London 2007.